

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА У БАЧЕННІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

IMPLEMENTATION OF IDEAS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SOCIETY IN THE VISION OF FUTURE PSYCHOLOGISTS

Статтю присвячено викладу результатів емпіричного дослідження обізнаності майбутніх психологів щодо ідей концепції сталого суспільного розвитку та настановлень для її реалізації у подальшій професійній діяльності. Установлено, що більшість опитаних майбутніх психологів має обмежене уявлення про суть сталого розвитку суспільства, зводячи його до вирішення екологічних проблем в умовах сьогодення та ігноруючи соціальний аспект і питання наступності. При цьому більше половини респондентів намагаються дотримуватися ідей сталого розвитку, оскільки вони ці ідеї розуміють. Майбутні психологи небезпідставно вважають, що війна в Україні активізувала важливість утілення цінностей сталого розвитку вітчизняного суспільства. Однак лише близько третини респондентів указали на значне дотримання ідей сталого суспільного розвитку в оточенні. З'ясовано, що головними перешкодами реалізації ідей сталого розвитку респонденти вважають споживацьке ставлення до природних ресурсів та низьку екологічну свідомість і культуру українських громадян. Тому майбутні психологи перспективними професійними завданнями вважають популяризацію ідей міжособистісної толерантності та розвиток екологічної свідомості, а також активізацію моральних цінностей і соціальної відповідальності клієнтів. Найбільш очевидним аспектом реалізації ідей сталого розвитку суспільства у майбутній професійній діяльності опитані студенти-психологи правомірно вважають соціальний аспект. При цьому вони дещо ігнорують проблему міжпоколінної наступності. Університетське середовище є полігоном для формування цінностей сталого розвитку студентів. Пріоритетним для викладачів стає завдання збагачення компетентності та формування мотиваційно-ціннісної готовності майбутніх психологів щодо їхньої подальшої професійної місії – реалізації ідей сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток суспільства, соціальний складник сталого розвитку суспільства, фахове навчання, студенти, майбутні психологи, професійна діяльність психолога.

The article is devoted to the presentation of the results of an empirical study of the awareness of future psychologists regarding the ideas of the concept of sustainable social development and guidelines for its implementation in further professional activity. It was established that the majority of interviewed future psychologists have a limited idea of the essence of the sustainable development of society, reducing it to the solution of environmental problems in today's conditions and ignoring the social aspect and the issue of continuity. At the same time, more than half of the respondents try to adhere to the ideas of sustainable development, as they understand these ideas. Future psychologists rightly believe that the war in Ukraine intensified the importance of embodying the values of sustainable development of the national society. However, only about a third of the respondents indicated significant adherence to the ideas of sustainable social development in the environment. It was found that the main obstacles to the implementation of the ideas of sustainable development are considered by the respondents to be a consumerist attitude to natural resources and low environmental awareness and culture of Ukrainian citizens. Therefore, future psychologists consider the popularization of the ideas of interpersonal tolerance and the development of environmental awareness, as well as the activation of moral values and social responsibility of clients, as promising professional tasks. The most obvious aspect of the implementation of the ideas of sustainable development of society in future professional activity is considered by the surveyed psychology students to be the social aspect. At the same time, they somewhat ignore the problem of intergenerational succession. The university environment is a training ground for the formation of values of sustainable development of students. The enrichment of competence and formation of motivational and value readiness of future psychologists for the further implementation of ideas of sustainable development is a priority task of lecturers.

Key words: sustainable development of society, social component of sustainable development of society, professional training, students, future psychologists, professional activities of a psychologist.

УДК 159.9.075

DOI [https://doi.org/10.32782/2663-5208.](https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.58.16)

2024.58.16

Столярчук О.А.

д.психол.н.,
професор кафедри психології
особистості та соціальних практик
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

Сергєнкова О.П.

д.психол.н.,
завідувач кафедри психології
особистості та соціальних практик
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

Актуальність дослідження. Значні процеси трансформації суспільної свідомості українців, спричинені війною та постійними загрозами життєдіяльності й особистісному благополуччю, можуть стати сприятливим підґрунтям для ревізії та кристалізації українцями екзистенційних цінностей і подальшої інтеграції у демократичний європейський простір. Психологи є професійною спільнотою, яка через власну особистість і діяльність безпосередньо залучена до реалізації соціального складника сталого розвитку суспільства,

а також дотична до інших векторів – економічного та екологічного. Успішність цієї реалізації вже на початку професійної діяльності психолога суттєво залежить від його компетентності у сфері проблематики сталого розвитку суспільства, розуміння значущості встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, а також готовності здійснювати власний внесок у реалізацію ідей сталого розвитку суспільства. Отже, доречним постає системний моніторинг обізнаності майбутніх психо-

логів щодо ідей концепції сталого суспільного розвитку та настановлень для її реалізації у подальшій професійній діяльності впродовж їх фахового навчання.

Пріоритет упровадження ідей сталого розвитку українського суспільства затверджено Указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». У цьому документі виокремлено 17 цілей сталого розвитку суспільства: подолання бідності; забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці; забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх; забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат; сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх; створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям; скорочення нерівності; забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва; сприяння побудові миролюбного та відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях; зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку [4].

Вітчизняний науковець О. Ляшенко цілком слушно наголошує, що освіта є передумовою та водночас пріоритетним засобом досягнення сталого розвитку, з особливою роллю вищої освіти. При цьому сталий розвиток ЗВО є безперервним процесом гармонізації взаємодії внутрішніх стейкхолдерів щодо узгодження здійснюваної освітньої та науково-дослідної діяльності з концептуальною тріадою сталого розвитку: соціальною, екологічною, економічною сферами в ендегенній та екзогенній площинах та переходом до стійкого функціонування [2, с. 100]. Дотичною є й ідея вченої О. Попело, що вища освіта виступає детермінантою сталого розвитку держави за рахунок можливості становлення нового мислення, що забезпечує досягнення цілей сталого розвитку, закладення фундаменту для розвитку науки та впровадження інновацій у напрямі забезпечення екологічності виробництва, дбайливого використання ресурсів та підвищення якості життя населення [3, с. 194].

Дослідники Д. Тілбері та Д. Вортман окреслюють низку освітніх векторів для сталого розвитку: уяву (здатність уявити собі бажане майбутнє й вибрати найкращі способи його досягнення); критичне мислення та рефлексію; системне мислення; розвиток партнер-

ських відносин, навчання взаємодії; участь у схваленні рішень [5].

Аналіз вітчизняними дослідницями С. Лебідь, Г. Непеїною обізнаності студентів дав змогу зробити висновок про необхідність загострення уваги під час освітнього процесу на різноманітних аспектах упровадження стратегії сталого розвитку суспільства [1].

Загалом аналіз наукових публікацій засвідчив фрагментарність висвітлення проблеми реалізації ідей сталого розвитку вітчизняного суспільства; також не потрапив у фокус вивчення такий її аспект, як роль фахової підготовки майбутніх психологів для втілення цілей сталого суспільного розвитку.

Метою статті є виклад результатів вивчення обізнаності майбутніх психологів щодо ідей концепції сталого суспільного розвитку та настановлень для її реалізації у подальшій професійній діяльності.

До проведення дослідження було залучено 160 студентів першого-п'ятого курсів, що опановують психологічну спеціальність у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка. Усі учасники дослідження були поінформовані про його мету, дотримання принципу конфіденційності через анонімність їхніх відповідей та висловили добровільну згоду на участь в анкетуванні. Під час діагностичного етапу дослідження використано метод письмового опитування засобом Google-форми (авторська розробка змісту анкети). На етапі обробки даних застосовано методи кількісного та якісного аналізу, зокрема середніх значень, відсоткових співвідношень, ранжування, на платформі статистичної програми IBM SPSS Statistics (версія 26). Завершено дослідження інтерпретацією й узагальненням отриманих діагностичних даних.

Виклад результатів дослідження. Перше питання анкети було спрямоване на з'ясування змісту розуміння студентами концепції сталого розвитку. Респонденти мали вибрати найбільш правильне, на їхню думку, тлумачення цієї концепції. Результати опитування засвідчили, що лише 45% опитаних студентів повною мірою і правильно розуміють суть концепції сталого розвитку як установалення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів прийдешніх поколінь. Водночас більше половини (55%) респондентів обмежено розуміють суть цієї концепції, оскільки не пов'язують сталий розвиток людства з інтересами майбутніх поколінь. Також 16,3% майбутніх психологів ігнорують соціальний та екологічний складники сталого суспільного розвитку, зводячи їх лише до економічного аспекту.

Наступне питання анкетування дало змогу з'ясувати, чи є популярними серед оточення опитаних студентів ідеї сталого розвитку люд-

ства. Було встановлено, що лише у колі оточення 10% респондентів ці ідеї непопулярні, позаяк більше розповсюджені споживацькі інтереси, культ фінансового забезпечення та низька екологічна культура. Водночас переважача частина вибірки (61,3%) опитаних студентів-психологів указала на часткову популярність ідей сталого розвитку у їхньому оточенні, зокрема серед тих, хто ознайомлений із цими ідеями та має розвинені етико-екологічні цінності. І лише десята частина опитаної вибірки визнала, що їхнє оточення значною мірою дотримується ідей сталого розвитку суспільства, оскільки здебільшого відповідально ставиться до природи, визнає та підтримує цінність кожної особистості, толерантно спілкується.

У фокус нашого дослідження потрапило питання виявлення актуальних для українського суспільства перешкод, що найбільше заважають реалізовувати цінності сталого розвитку. Результати ранжування відповідей майбутніх психологів викладено в табл. 1. Прикметно, що респонденти на першу позицію рейтингу поставили внутрішню перешкоду, яка відображає багаторічну державну політику, нав'язану керівництвом колишнього Радянського Союзу щодо підкорення людиною природи, максимального споживацьке використання її ресурсів у сьогоденні без огляду на майбутнє. Власне, друга позиція рейтингу співзвучна з першою, бо теж наголошує на низькій екологічній свідомості і культурі як типових внутрішніх перешкодах реалізації ідей сталого розвитку в сучасному українському суспільстві. Водночас трохи більше половини опитаних визнали актуальною і зовнішню перешкоду – недосконалість і слабку дієвість вітчизняних юридичних механізмів контролю за дотриманням цінностей сталого розвитку (третя позиція рейтингу).

Симбіоз соціальних і особистісних аспектів детермінації перешкод сталого розвитку суспільства постає під час аналізу інших рейтингових позицій. На четвертому місці розташувалася перешкода аксіологічного походження, що полягає у суперечності між бажанням фінансового забезпечення й етичними цінностями. Труднощі соціально-економічного розвитку українського суспільства відобразились у 5-й і 6-й позиціях рейтингу перешкод. Заслугує на увагу, що майже третина опитаних визнала актуальною перешкодою для втілення цінностей сталого розвитку почуття меншовартості українців, труднощі вияву власної національної ідентичності, спровоковані тривалою ідеологічною та культурною експансією росіян. Менше четвертої частини опитаних указують на такі несприятливі особистісні прояви українців, як розбещеність і егоїстичність у міжособистісній взаємодії.

Війна України з російською федерацією глибоко зачепила всі сфери життєдіяльності українців, як вітальні, так і ментальні. Особистісні кризові переживання, спричинені постійними загрозами життю та здоров'ю, спровокували ревізію усталених життєвих цінностей у більшості українців. У процесі дослідження нам було важливо з'ясувати, чи актуалізувала війна вагомість і пріоритетність ідей сталого розвитку для українського суспільства у баченні майбутніх психологів. Майже 40% респондентів відповіли ствердно, пов'язуючи сталий розвиток із патріотичним світоглядом і підтверджуючи своє бачення прагненням українців реалізувати суб'єктність свого життя через збереження незалежності Української нації. Натомість десята частина опитаних налаштована скептично, вважаючи, що українці наразі не переймаються питаннями сталого суспільного розвитку, оскільки для них є пріоритетом безпека виживання та задоволення базових

Таблиця 1

Перешкоди втілення цінностей сталого розвитку

Варіанти відповідей	Кількість виборів респондентів* (%)	Рейтингова позиція
Споживацьке ставлення до природних ресурсів	76,3	1
Низька екологічна свідомість і культура	68,8	2
Недосконалість і слабка дієвість юридичних механізмів контролю за дотриманням цінностей сталого розвитку	52,5	3
Дисбаланс між бажанням фінансового забезпечення й етичними цінностями	46,3	4
Невизначеність майбутнього, настанова на життя «тут і зараз»	45	5
Утома від економічної та соціальної нерівності у суспільстві	33,8	6
Почуття меншовартості, труднощі вияву власної національної ідентичності	30	7
Розбещеність, егоїстичність у міжособистісній взаємодії	23,8	8

* Питання передбачало можливість одночасного вибору кількох варіантів відповіді

потреб. Трохи більше половини (52,4%) респондентів зазначили, що відбувається лише часткова активізація ідей сталого розвитку внаслідок війни, оскільки дотримання цих переконань перешкоджають несприятливій зовнішній умови життя українців та обмеженість свободи їхніх дій.

За допомогою наступних питань анкетування наша дослідницька група прагнула сфокусувати увагу респондентів на їхній власній активності щодо реалізації ідей сталого розвитку суспільства. У межах нашого дослідження важливо було дізнатися, наскільки університетський освітній простір сприяє укріпленню цінностей сталого суспільного розвитку серед студентів. Більше половини (51,2%) респондентів визнали, що освітні цінності, які пропагуються в університетському середовищі, повністю узгоджуються із цінностями сталого розвитку. Дещо більше третини (36,3%) опитаних вважає, що університетський освітній простір найбільше пропагує цінності сталого суспільного розвитку лише щодо соціальної сфери. Небагато, а саме 5%, майбутніх психологів побачили пропагування в університетському середовищі лише цінностей економічного вектору сталого суспільного розвитку. Шість респондентів (3,7%) пов'язують університетські освітні цінності тільки з екологічною сферою сталого розвитку. Четверо опитаних вважають, що в університеті взагалі не пропагуються ніякі цінності сталого розвитку суспільства. Двоє учасників дослідження утрималися від чіткої відповіді.

Наступне питання анкети передбачало рефлексію майбутніми психологами їхньої активності щодо реалізації у власному житті ідей сталого розвитку суспільства. Майже половина (46,6%) респондентів стверджує, що втілюють ідеї сталого розвитку суспільства

значною мірою, оскільки для них важливо дбати про екологію, культуру взаємодії між людьми та їх теперішню та майбутню самореалізацію. Половина опитаних майбутніх психологів визнала, що лише частково втілює ідеї сталого розвитку суспільства у власному житті, а саме у площині екологічного ставлення до природи та людей. Шість респондентів (3,7%) відверто зазначили, що не переймаються втіленням ідей сталого розвитку у власному житті, мотивуючи це тим, що «один у полі не воїн», чи наявністю інших життєвих завдань.

Зважаючи на те, що учасниками нашого дослідження стали майбутні психологи, важливо було з'ясувати, чи узгоджуються їхні цінності майбутньої професійної діяльності з ідеями сталого розвитку суспільства. Аналіз відповідей опитаних студентів виявив позитивну тенденцію щодо цього питання, позаяк 70% респондентів відповіли ствердно, уточнивши, що їхні цінності майбутньої професійної діяльності узгоджуються з ідеями сталого розвитку суспільства через прагнення служити суспільству та надавати якісну психологічну допомогу. Майже чверть опитаних (23,7%) критично засвідчила, що це узгодження має лише частковий характер, утілюючись у потребі саморозвитку та самореалізації. І десятеро майбутніх психологів (6,3%) визнали, що їхні цінності майбутньої професійної діяльності не узгоджуються з ідеями сталого розвитку, оскільки пріоритетом є фінансове забезпечення та побудова успішної кар'єри.

Для глибшого виявлення нами компетентності студентів щодо можливостей психолога реалізовувати ідеї сталого розвитку суспільства у власній професійній діяльності було сформульовано відповідне питання анкети. Аналіз відповідей респондентів дав змогу створити рейтинг бачення ними напрямів про-

Таблиця 2

Провідні напрями реалізації психологом ідей сталого розвитку

Варіанти відповідей	Кількість виборів респондентів* (%)	Рейтингова позиція
Популяризація ідей міжособистісної толерантності та розвиток екологічної свідомості	72,5	1
Активізація моральних цінностей і соціальної відповідальності клієнтів	68,8	2
Підвищення рівня особистісного благополуччя та життєвого задоволення	61,3	3
Профілактика та конструктивне вирішення конфліктів	42,5	4
Пошук і розвиток здібностей, особистісного потенціалу	42,5	4
Послаблення травмуючих переживань клієнта, кризове втручання	36,3	5
Посилення наступності розвитку суспільства через міжпоколінну взаємодію	30,0	6
Розвиток прогностичних умінь і корекція життєвої стратегії клієнтів	30,0	6

* Питання передбачало можливість одночасного вибору кількох варіантів відповіді

фесійної діяльності психолога, у яких він найбільше може реалізовувати ідеї сталого розвитку (табл. 2). Як бачимо, за слушною думкою опитаних, найбільше психолог у своїй фаховій діяльності може реалізувати соціальний та екологічний складники сталого розвитку суспільства, оскільки перше місце рейтингу зайняв такий напрям, як популяризація ідей міжособистісної толерантності та розвиток екологічної свідомості. Співзвучним до цього є зміст другої позиції рейтингу, що передбачає активізацію психологом моральних цінностей і соціальної відповідальності клієнтів. Підвищення психологом рівня особистісного благополуччя та життєвого задоволення клієнтів, що зайняло третю рейтингову позицію, чітко відображає соціальний аспект концепції сталого розвитку суспільства, і ця тенденція зберігається щодо наступних рейтингових позицій.

Насамкінець респондентам було поставлене питання, що з'ясовувало джерела, із яких вони дізналися про концепцію сталого розвитку людства. Було встановлено, що провідними джерелами є інформаційні Інтернет-ресурси (62,5%) та соціальні мережі (58,8%). Близько третини (36,3%) опитаних дізналися про ідеї сталого розвитку від викладачів. Привертає увагу виявлений факт, що стільки ж респондентів указали, що дізналися про концепцію сталого розвитку з нашого анкетного опитування. Частина опитаних отримала інформацію ще під час шкільного навчання від учителів (12,5%). Виявлено, що засоби мас-медіа та розповіді батьків не є розповсюдженими джерелами отримання студентами інформації щодо змісту концепції сталого розвитку суспільства (по 5% та 1,3% виборів відповідно).

Висновки. Дослідження виявило, що більшість опитаних майбутніх психологів має обмежену, фрагментарну компетентність щодо проблеми сталого розвитку суспільства, а прищеплення студентам цінностей цього розвитку відбувається стихійно та фра-

гментарно. Значна частина опитаних студентів-психологів має обмежене уявлення про ідеї сталого розвитку суспільства, сформоване на підґрунті опрацьованих Інтернет-ресурсів і соціальних мереж. Відповідно, для вдосконалення якості фахової підготовки психологів у межах особливої актуальності трансформації громадської думки щодо питань наступності та сталості розвитку вітчизняної суспільства у поствоєнний період для викладачів постає завдання – предметно, у міждисциплінарному ракурсі, розглядати зі студентами зміст концепції сталого розвитку та формувати їхню готовність до її реалізації у майбутній фаховій діяльності.

Перспективу подальших наукових розвідок убачаємо у дослідженні ролі саморозвитку студентів для реалізації ними ідей сталого розвитку суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лебідь С.Г., Непєїна Г.В. Результати дослідження стану обізнаності студентів щодо питання сталого розвитку суспільства. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія «Педагогіка»*. 2010. Вип. 123(110). С. 35–40.
2. Ляшенко О.М. Сталий розвиток закладів вищої освіти: локальні інформаційно-комунікативні аспекти. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2020. № 2(58). С. 97–102.
3. Попело О.В. Детермінуючий вплив вищої освіти на сталий розвиток держави. *Матеріали II Міжнародної наук.-практ. конф. «Бізнес, інновації, менеджмент : проблеми та перспективи»*, м. Київ, 8 грудня 2022 р. Київ, 2022. С. 194.
4. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 14.01.2024).
5. Tilbury, D. and Wortman, D. *Engaging People in Sustainability*, Commission on Education and Communication, IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK Gland : IUCN, 2004. 137 p.